

EKFRÄMJANDETS EXKURSION I VÄSTRA GÖTALAND 1998

Arne Mirton

En tillbakablick på Ekfrämjandets exkursionsvärdar genom tiderna avslöjade att Älvsborgs län, enligt den tidigare länsindelningen, inte haft förmånen att visa upp sig sedan 1969. Med en välvilligt tillmötesgående länsjägmästare, Jan Fransson och några unga, entusiastiska medarbetare, framför allt Stefan Adolfs-son och Per-Olof Carlsson, kunde denna obalans rättas till. Det fanns egentligen bara ett orosmoment. Hur skulle det avlöpa vädermässigt denna blöta sommar i

Sydsveriges regnrikaste trakter? Jo, det gick vägen. Som genom ett under lyckades arrangörerna pricka in två av säsongens unika uppehållsdagar.

Värdshuset "Två Skyttlar" vid Östra Öresjön strax söder om Kinna, blev exkursionens samlingspunkt. Där bjöds på trivsamt atmosfär och god mat. Efter inledningsord av Jan Fransson bar det av till ett par av Sjuhäradsbygdens träförädlingsindustrier, Albin i Hyssna AB och Hyssna Limfog AB.

Foto: Boris Möllerström

Praktik och forskning i harmoni, Erik Ståål och Kerstin Sonesson.

Träförädlingsindustrier

Albin i Hyssna AB, med 37 anställda, tillverkar möbler i bok för offentliga miljöer. Råvaran inköps från Skåne, cirka 400 m³f per år. 2/3 av produktionen säljs i Sverige direkt till större kunder, t.ex. landsting och kommuner. Övrigt exporteras, huvudsakligen till Tyskland. VD, Jan-Olof Alexandersson, lotsade oss runt på företaget med sprudlande entusiasm. De vackert formade trädetaljerna väckte allmän beundran. Det gjorde också den finurliga lackslipmaskinen, som mest liknade en jättelik torktumlare fylld med små, skrovliga glaspärlor. På ett ögonblick klarade den av att finputsa en hel stolstomme.

Hyssna Limfog AB har specialiserat sig på limfogade träskivor i björk, men även al och ek. Skivorna används bland annat till bordsskivor, skåpsluckor och skärbrädor. För närvarande förbrukas ca 6000 m³f björk per år. Företaget tillverkar också mätverktyg av olika slag, t.ex. avvägningsstänger och personmätt. Även det här företaget utstrålade en atmosfär av gediget kunnande och framåtanda. Företagsledningen, Lennart Fridén och Nils Johansson, visade senare under kvällen prov på äkta knallebygdstakter genom att med stor framgång sälja skärbrädor i parti till årsmötesdeltagarna.

Framgångsrik fågelbärsplantering

Andra dagen inleddes med inspektion av en hägnad ädellövplantering i Tostared. Det 1,5 hektar stora området, som tidigare var betesmark, planterades med lönn, fågelbär, bok och ek samt med kanadapoppel som amträäd 1991. Det ursprungliga el-stängslet byttes ut mot ett tvåmeters viltnäät 1994. Popplarna hade vuxit mycket bra och var nu i behov av en kombinerad gallring/kvistning för att ge ädellövet en chans. Fågelbärsplantorna, proveniens

Lehnsan (Danmark), visade fina anlag och godtagbar överlevnad. Lönn och bok hade klarat sig sämre och ekplantorna kunde i stort sett inte återfinnas alls.

Efter ingående diskussion om beståndets framtid och ägarinnans möjligheter att sköta det på önskvärt sätt, rådde i stort sett enighet om att fågelbär skulle bli huvudträdsdrag. Endast Ingvar Svensson ville vänta och se. Rekommendationen blev att avveckla popplarna när fågelbärsplantorna når fyra meters höjd.

Efter trivsamt fikapaus med äppelkaka i ett anrikt gammalt hus utmed vägen vid Grimsmossen, fortsatte resan till en högt belägen ekkrattskog i Mjöllösa. Det 34 hektar stora beståndet med 70-årig ek var klassat som ett naturvärdesobjekt med inslag av nyckelbiotoper. Mager mark och eftersatt skötsel hade i hög grad bidragit till klenta dimensioner, svag vitalitet och enstaka döende träd. Beståndet fick utgöra exempel på och belysa två mycket aktuella företeelser inom Ekfrämjandets intresseområde, ekdöd och skydd av ädellövskog.

Skador på ädellövskog

Kerstin Sonesson från Ekologihuset i Lund inledde med att redovisa undersökningar av kronutglesning som ett mått på trädens vitalitet. Under en följd av år har kronutglesningen inventerats i Europa. Av alla inventerade trädslag har skogseken visat den mest negativa trenden. I Sverige har skadesituationen för ek och bok i Halland, Skåne och Blekinge inventerats 1988 och 1993. För båda trädslagen bedömdes flera träd tillhöra en högre kronutglesningsklass 1993.

Vitaliseringsgödsling kan vara en lämplig åtgärd för att motverka näringsobalans och därmed minska risken för skogsskador. Vid Lunds universitet anlades ett sådant försök i tre ekbestånd 1994.

Foto: Bengt Nihlgård

Kjell Wahlström, SLU, berättade bl.a. om ett försök att få fram ett eventuellt samband mellan ett ekbestånds näringsstillstånd och benägenhet att bli angripna av honungsskivling.

Försöksytorna, en i Halland och två i Blekinge, behandlades med ett ton ”Skogsvital PK 4-7 Mikro” per hektar. Träden har därefter inventerats årligen med avseende på bland annat kronutglesning och bladnäringsinnehåll. De preliminära resultaten från årets inventering i Blekinge visar vid en jämförelse med situationen 1994 att behandlingen har haft en positiv effekt.

Beträffande den s.k. ”ekdöden” är forskarna överens om att många olika stressfaktorer kan sätta ned trädens vitalitet. Om det får fortgå tillräckligt länge kan någon skadeorganism, bland annat honungsskivling (*Armillaria*) angripa och döda träden. Stressfunktioner, som leder till fysiologisk obalans kan vara av många olika slag, t.ex. torra, vattenöverskott, temperaturchocker, skador, näringsbrist, ljusbrist eller luftföroreningar. Dessa faktorer behöver inte vara beståndsöver-

gripande, utan kan påverka fläckvis i ett bestånd.

Kjell Wahlström, *Armillaria*-expert från SLU, betonade att avtagande vitalitet hos ett träd kan mätas fysiologiskt och inträder långt innan trädet dör, kanske tio år eller mer. I Sverige finns två arter av honungsskivling, som emellertid anses vara saprofyter. Primära arter på löv har ännu inte påträffats här i landet.

Bengt Nihlgård hade tillsammans med Kjell Wahlström och Per-Olof Carlsson undersökt tio ekbestånd i Marks kommun med avseende på ekarnas vitalitet, markkemiskt tillstånd och bladnäringsstillstånd. Man ville helt enkelt ta reda på om näringsstillståndet är en faktor som kan bidra till ökad frekvens av *Armillaria*-angrepp. Samtliga bestånd hade skador i form av utglesning och döda kvistar på flertalet träd, enstaka eller gruppvis. Undersökningarna visade genomgående låga

näringsvärden i bladen, framför allt be-
träffande kväve och fosfor, samt låga pH-
värden i marken. Härav dras slutsatsen
att näringstillståndet kan spela in på ett
negativt sätt.

Det är inte möjligt att påverka klimatet
för att undvika ekdöd. Man kan däremot
anpassa trädslaget efter ståndorten, eller
sprida riskerna genom att satsa på en
blandning av flera olika trädslag. Det är
viktigt att gallra och släppa in ljus i be-
ståndet, förutsatt att man undviker att
skada stammar och rötter. Om det råder
näringsbrist kan vitaliseringsgödsling
vara ett sätt att motverka ekdöd.

Ädellövskogsreservat

Efter viss förflyttning i och granskning
av det vidsträckta ekbeståndet växlade vi
över till ämnet skydd av ädellövskog. Ord-
föranden inledde med att presentera
miljövårdsberedningens förslag till skydd
av ädellövskog i Sverige. För närvarande
är 8.000 hektar ädellövskog skyddade.
Förslaget i miljövårdsberedningen är att
inom de närmaste 10 åren skydda eller
sköta med naturvårdsinriktning ytterligare
20.000 hektar och på lång sikt, 40 år,
ytterligare 75.000 hektar.

Sune Sohlberg från Naturvårdsverket pre-
senterade några fakta ur rapporten *Skogs-
reservat i Sverige*, ett regeringsuppdrag
om skogsreservatens utveckling och om-
fattning efter den nya skogspolitiken.
Enligt rapporten skall - under förutsätt-
ning av fördubblade anslag - reservats-
bildningen avseende ädellövskog om-
fatta 9 000 hektar fram till år 2002. För
att nå målsättningen med reservats-
bildningen har anslagen höjts från 190
milj. kr 1998 till 340 milj.kr 1999, 390
milj. kr år 2000 och 500 milj. kr år 2001.
Biotopskyddsanslaget höjs från 25 milj.kr
1998 till 40 milj. kr 1999 och 50 milj.kr
år 2000. Enligt Naturvårdsverket bör det

på lång sikt finnas sammanlagt 200 000
hektar ädellövskog i landet. Nuvarande
ädellövskogsareal uppskattas till 175 000
hektar. Enbart statliga medel kommer
emellertid inte att räcka. Betydande fri-
villiga insatser måste till för att klara
målsättningen. Man räknar också med
restaureringsinsatser för att skapa natur-
värden i form av nya ädellövskogar.

Presentationen väckte många kritiska in-
lägg, framför allt angående lämpligheten
av att belägga skötselkrävande ädel-
lövskog med förlamande restriktioner och
i värsta fall totalt stopp för aktiva åtgär-
der. Den uppflammande debatten fick
dessvärre kvävas i sin linda på grund av
den väntande lunchen på Två Skyttlar.

Flera förslag på skötselmodell för ekbestånd

För att belysa möjligheterna att i dessa
trakter bedriva produktionsinriktad
ekskogsskötsel hade arrangörerna valt ut
ett mindre, 40-årigt druvekbestånd
(bergek) i en tämligen högt belägen
sydostslänt. Beståndet hade uppkommit
efter en brand för 50 år sedan. Skötseln
hade hittills inskränkt sig till uttag av
husbehovsved och nötkreatur hade fritt
tillträde till området. Skogsvårdsstyrelsen
hade märkt ut huvudstammar samt mar-
kerat lämpligt gallringsuttag, vilket
naturligtvis genast blev föremål för kri-
tisk granskning.

Flertalet debattörer tycktes vara överens
om såväl markens som beståndets lämp-
lighet för ekproduktion. Betydligt svår-
rare var det att enas om lämplig skötsel-
modell. Erik Ståål pläderade för huvud-
stammar med 15 meters förband samt
mellanstammar. Gunnar Almgren före-
drog att välja slutstammar i 6-7 meters
förband. Ingvar Svensson tyckte inte att
man behövde välja stammar alls utan att
beståndet kunde ”skötas hur som helst

eller tvärtom”. Närvarande markägare blev sannolikt en aning förvirrade över denna mångfald av skötselråd? Ett besked var dock entydigt. Kreaturen måste hållas borta från beståndet, annars äter de upp underväxten.

Exkursionen fick en mycket värdig avslutning efter en slingrande bussfärd upp på Hyltenäs Kulle. Här uppe låg vid 1900-talets början ett pampigt jaktstolt med tillhörande trädgård, uppfört av köpmannen Georg Seaton. Denna märkliga byggnad i sten och trä brann ner till grunden 1923. Idag återstår bara rester av sten-grunden, men den milsvida utsikten över Sjuhäradsbygdens sjöar, berg och skogar

består och gör alltjämt ett bedövande intryck på besökaren.

Med denna grandiosa inramning avrundades årets exkursion. Ordföranden tackade den ungdomliga och entusiastiska arrangörsstaben vid Skogsvårdsstyrelsen Västra Götaland för ett utomordentligt väl genomfört program samt överlämnade ekoxar i brons. Han riktade också ett tack till de sponsorer som generöst bidragit med trivselbefrämjande åtgärder - Södra Skog och Sydved Vänersborg med fika, AB Gustaf Kährs med lunch och Tarkett AB med utsökt vin till årsmötesmiddagen.

Foto: Boris Möllerström

Idel lyssnande kändisar. Från vänster Thorsten Nilsson, Svenne Hermodsson, Gunnar Almgren, Sven Eriksson, Bengt Nihlgård, Sune Sohlberg och Anna Martell.